DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-45

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Омельченко Андрій Володимирович
доктор юридичних наук, професор, перший проректор Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, головний науковий співробітник наукового сектору комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності відділу промислової власності і комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0002-8407-8555

Актуальність дослідження ролі адміністративного права у врегулюванні суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності обумовлена міжгалузевим комплексним характером зазначених суспільних відносин та важливим значенням адміністративно-правових норм у цьому процесі. Адміністративне право у сфері інтелектуальної власності виконує функцію публічно-правової основи відповідних суспільних відносин. Якщо цивільне право визначає належність майнових і немайнових прав та порядок їх обігу між суб'єктами права інтелектуальної власності, то адміністративне право встановлює порядок державного визнання цих прав, створює систему органів управління та забезпечує їх примусовий захист від правопорушень.

Інституційно-організаційна роль адміністративного права у сфері інтелектуальної власності полягає в тому, що воно визначає структуру та повноваження державних органів, які реалізують політику у сфері інтелектуальної власності. Публічне управління у сфері інтелектуальної власності в Україні здійснюється багаторівневою системою суб'єктів владних повноважень.

До центральних органів виконавчої влади та спеціалізованих установ у сфері інтелектуальної власності в Україні слід віднести Міністерство економіки та довкілля України (Мінекономіки) та Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (НОІВ, УКРНОІВІ, IP Офіс).

Положення про Мінекономіки затверджене постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання діяльності Міністерства економіки та довкілля і Міністерства аграрної політики та продовольства» від

6 серпня 2026 р. № 1029. Мінекономіки є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності [1].

Національний орган інтелектуальної власності (НОІВ) – державна організація, що входить до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні Кабінетом Міністрів України як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, визначені законом, іншими законами у сфері інтелектуальної власності, актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, та статутом, і має право представляти Україну в міжнародних та регіональних організаціях. Зазначене визначення міститься в Законах України «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX, «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 року№ 3687-XII, «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 року № 3688-XII, «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 року № 3689-XII, «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» від 5 листопада 1997 року № 621/97-ВР, «Про правову охорону географічних зазначень» від 16 червня 1999 року № 752-XIV.

Згідно із розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943 «Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності» повноваження Національного органу інтелектуальної власності здійснює Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» [2].

Державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій» заснована на державній власності, належить до сфери управління Міністерства економіки та довкілля, та є державною некомерційною організацією [3].

Управління у сфері інтелектуальної власності в Україні здійснюється також організаціями колективного управління – громадськими об’єднаннями зі статусом юридичної особи, що зареєстровані в Міністерстві економіки та довкілля України, не мають на меті отримання прибутку, засновані виключно правовласниками, діяльність яких спрямована на колективне управління майновими правами на об’єкти авторського права і (або) суміжних прав (ст. 1 Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав») [4].

Адміністративне право регламентує порядок акредитації та контролю за діяльністю організацій колективного управління.

Контролюючими органами у сфері інтелектуальної власності (крім Мінекономіки та НОІВ) є Державна митна служба України (здійснює контроль за переміщенням товарів через кордон з метою недопущення ввезення або вивезення контрафактної продукції) та Антимонопольний комітет України (захищає суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції при використанні об'єктів права інтелектуальної власності).

Крім інституційно-організаційної ролі у сфері інтелектуальної власності, адміністративне право відіграє адміністративно-процедурну роль (визначає адміністративно-правові процедури у цій сфері). Більшість об'єктів промислової власності (винаходи, корисні моделі, торговельні марки, промислові зразки) отримують правовий захист лише після проходження чітко регламентованої адміністративної процедури.

Адміністративні процедури у сфері інтелектуальної власності – це чітко регламентована законодавством послідовність дій державних та інших органів (організацій) та заявників. Зазначені процедури можна поділити на дві групи:

1) реєстраційно-патентні процедури: подання заяви та комплектів документів; формальна експертиза (перевірка відповідності документів формальним вимогам); кваліфікаційна (змістовна) експертиза (перевірка об'єкта на відповідність критеріям охороноздатності (наприклад, новизна, винахідницький рівень, промислова придатність для винаходу); внесення запису до державного реєстру та офіційна публікація відомостей, тощо;

2) адміністративно-апеляційні процедури: процедури діяльності Апеляційної палати НОІВ – колегіального органу НОІВ для розгляду заперечень проти рішень НОІВ щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання прав на об'єкти інтелектуальної власності недійсними повністю або частково, заяв про визнання торговельної марки добре відомою в Україні у досудовому порядку.

Наступна важлива роль адміністративного права у врегулюванні суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності полягає у встановленні заходів адміністративного примусу та відповідальності. Адміністративно-правовий захист застосовується, коли порушення прав інтелектуальної власності не має ознак кримінального правопорушення, але шкодить суспільним інтересам чи правопорядку. Адміністративна відповідальність за вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності визначається у Кодексі України про адміністративні правопорушення [5].

Отже, у врегулюванні суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності адміністративне право відіграє три види ролей: інституційно-

організаційну, адміністративно-процедурну та встановлення заходів адміністративного примусу та відповідальності.

Слід зазначити, що без адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності цивільні права та інтереси суб'єктів права інтелектуальної власності не можуть бути офіційно визнані, зареєстровані та захищені від порушень. Адміністративне право виступає сполучною ланкою між творцем (винахідником) і державою, забезпечуючи офіційне легітимування прав інтелектуальної власності та надаючи інструменти захисту цих прав від протиправних дій.

Література:

1. Деякі питання діяльності Міністерства економіки та довкілля і Міністерства аграрної політики та продовольства: постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2026 р. № 1029. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2026-%D0%BF#n1

2. Деякі питання Національного органу інтелектуальної власності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 року № 943. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-2022-%D1%80#Text

3. Статут Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», затверджений наказом Міністерства економіки України від 01 квітня 2026 року № 4517. URL: https://nipo.gov.ua/wp-content/uploads/2026/04/statut-ukrnoivi.pdf

4. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 року № 2415-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8073-10#Text